

Overzicht van de Nederlandse kranswieren

J.C. van Raam ('s-Gravesandelaan 32, 1222 TA Hilversum)

E.X. Maier (Henri Dunantsingel 68, 1902 EB Castricum)

Summarised data on ecology, phytosociology and distribution of the stoneworts of the Netherlands are given. Only taxa which have been identified in recent years have been taken into consideration.

Voor de Nederlandse vaatplanten zijn recent een aantal kwantitatieve indelingen gepubliceerd (Botanisch Basisregister¹, Standaardlijst van de Nederlands flora 1990²). Deze indelingen zijn onontbeerlijk bij statistische verwerking, het maken van plantengeografische spectra, opstellen van typologieën etc. Hoewel kranswieren tot de 'grote' waterplanten behoren, ontbreken ze vrijwel in de kwantitatieve indelingen. Van verschillende kanten is ons verzocht de beschikbare gegevens met betrekking tot oecologie en vegetaties van kranswieren op overzichtelijke wijze samen te vatten op een wijze die vergelijkbaar is met de gegevens uit het Botanisch Basisregister.

Dit artikel betreft alleen soorten en variëteiten waarvan het voorkomen in Nederland zeker is door recente vondsten.

Tabel 1. Namen.

Soort-nummer	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
2140	<i>Chara aculeolata</i> Kützting [Syn. <i>C. hispida</i> L. non auct.]	Fijnstekelig kransblad
2141	<i>Chara aspera</i> Deharding ex Willdenow	Ruw kransblad
2110	<i>Chara baltica</i> Bruzelius	Kust kransblad
2142	<i>Chara canescens</i> Desvaux & Loiseleur	Brakwater kransblad
2143	<i>Chara connivens</i> Salzmann ex A. Braun	Gebogen kransblad
2144	<i>Chara contraria</i> A. Braun ex Kützting	Brokkelig kransblad
2145	<i>Chara globularis</i> Thuillier [Syn. <i>C. fragilis</i>]	Breekbaar kransblad
2118	var. <i>virgata</i> (Kützting) R. D. Wood [Syn. <i>C. delicatula</i>]	Teer kransblad
2146	<i>Chara major</i> (Hartman) Hy [Syn. <i>C. hispida</i> auct.]	Stekelharig kransblad
2147	<i>Chara vulgaris</i> L.	Gewoon kransblad
2149	var. <i>hispidula</i> (A. Braun) J. A. Moore	—
2152	var. <i>longibracteata</i> (Kützting) J. Groves & Bullock-Webster	—
2154	<i>Nitella capillaris</i> (Krocker) J. Groves & Bullock-Webster	Kleinhoofdig glanswier
2155	<i>Nitella flexilis</i> (L.) Agardh	Buigzaam glanswier
2195	<i>Nitella hyalina</i> (DC.) Agardh	Klein glanswier
2156	<i>Nitella mucronata</i> (A. Braun) Miquel	Puntdragend glanswier
2196	<i>Nitella opaca</i> Agardh	Donker glanswier
2157	<i>Nitella syncarpa</i> (Thuillier) Chevallier	Vruchtrijk glanswier
2119	<i>Nitella translucens</i> (Persoon) Agardh	Doorschijnend glanswier
2160	<i>Nitelopsis obtusa</i> (Desvaux) J. Groves	Sterkranswier
2163	<i>Tolypella glomerata</i> (Desvaux) Leonhardi	Klein boomglanswier
2162	<i>Tolypella intricata</i> (Trentepohl ex Roth) Leonhardi	Vertakt boomglanswier
2161	<i>Tolypella prolifera</i> (Ziz ex A. Braun) Leonhardi	Groot boomglanswier

Tabel 2. Oecologie (ecology): Ellenberg-getallen¹

	R	N	S		R	N	S
<i>Chara aculeolata</i>	6	3	1	<i>Nitella capillaris</i>	6	4	1
<i>Chara aspera</i>	8	3	2	<i>Nitella flexilis</i>	6	3	1
<i>Chara baltica</i>	8	3	4	<i>Nitella hyalina</i>	7	3	1
<i>Chara canescens</i>	8	4	3	<i>Nitella mucronata</i>	6	6	1
<i>Chara connivens</i>	9	3	2	<i>Nitella opaca</i>	6	4	1
<i>Chara contraria</i>	8	4	1	<i>Nitella syncarpa</i>	6	3	0
<i>Chara globularis</i>	6	4	1	<i>Nitella translucens</i>	4	2	0
<i>var. virgata</i>	7	5	1	<i>Nitellopsis obtusa</i>	7	4	1
<i>Chara major</i>	8	3	2	<i>Tolypella glomerata</i>	7	3	2
<i>Chara vulgaris</i>	8	5	2	<i>Tolypella intricata</i>	6	2	0
				<i>Tolypella prolifera</i>	8	5	1

Tabel 3. Verspreiding (distribution).

	UFK ² 1990	Floradistricten ³	areaal ligging ⁴	europese verspreiding ⁵					mondiale verspreiding ⁶				
									FR	am	eu	az	
				N	W	M	O	Z					
<i>Chara aculeolata</i>	2	L	c	2	4	4	+	+	2	A	.	.	.
<i>Chara aspera</i>	4	L, R, W	c	+	4	3	+	+	2	B	.	.	.
<i>Chara baltica</i>	2	L, W	m	+	1	3	-	-	-	A	.	.	.
<i>Chara canescens</i>	3	L, E, R, W	s	+	2	4	-	2	1	A	.	.	.
<i>Chara connivens</i>	2	L, E	c	1	2	-	-	-	1	A	.	.	.
<i>Chara contraria</i>	3	L, F, S, G, R, W	c	2	4	4	4	4	4	E	.	.	.
<i>Chara globularis</i>	6	L, E, F, D, S, G, K, R, W	c	3	4	4	4	4	4	E	.	.	.
<i>var. virgata</i>	4	L, D, S, K	c	4	4	4	4	4	4	E	.	.	.
<i>Chara major</i>	4	L, E, F, S, R, W	c	-	4	4	3	1	3	A	.	.	.
<i>Chara vulgaris</i>	7	L, E, F, D, S, G, K, R	c	2	4	4	4	4	4	E	.	.	.
<i>Nitella capillaris</i>	3	L, E, F, D, K	s	-	3	3	+	-	1	A	.	.	.
<i>Nitella flexilis</i>	4	L, E, D, S, G, K, Z	c	+	4	4	3	-	1	B	.	.	.
<i>Nitella hyalina</i>	1	L	c	-	2	1	-	-	1	E	.	.	.
<i>Nitella mucronata</i>	4	L, F, S, K	s	-	3	3	1	+	1	E	.	.	.
<i>Nitella opaca</i>	2	L	c	1	4	3	1	-	1	E	.	.	.
<i>Nitella syncarpa</i>	1	L, E, F, G	m	-	3	4	-	-	1	A	.	.	.
<i>Nitella translucens</i>	2	L, D, K	c	-	4	1	-	-	1	A	.	.	.
<i>Nitellopsis obtusa</i>	2	L	s	-	3	3	1	-	1	A	.	.	.
<i>Tolypella glomerata</i>	1	L, R	c	-	4	2	-	-	+	E	.	.	.
<i>Tolypella intricata</i>	2	L, F, D, S, K, W	c	-	3	3	1	1	2	A	.	.	.
<i>Tolypella prolifera</i>	3	L, E, F	m	-	2	+	+	-	+	A	.	.	.

Tabel 4. Vegetaties (phytosociology).

	Kensoort ⁸	Begeleider ⁸	Ecologische groepen ⁹	Ecotoop typen ¹⁰
<i>Chara aculeolata</i>	B; Ba2	—	W17	M67
<i>Chara aspera</i>	B; Ba; Ba3	Ca1	bW10; W17	M67; M77; IM08
<i>Chara baltica</i>	Ca; Ca1	—	bW10	mM08; bM08
<i>Chara canescens</i>	Ca; Ca1	Ba3	bW10	mM08
<i>Chara connivens</i>	Ca1	Ba1; Ba2; Ba3	bW10; W17	M77; IM08
<i>Chara contraria</i>	B; Ba	Ca1	W17	M48; M58; M88
<i>Chara globularis</i>	Klasse	—	W13; W17	M98; IM08
var. <i>virgata</i>	Klasse	—	W12; W13; W17; [W18]	M58; M98; IM08
<i>Chara major</i>	Ba; Ba2	Bb1	W17	M67; M77; IM68
<i>Chara vulgaris</i>	Bb; Bb1	Ba2; Ba3; Ca1	W17; W18	M68; M78; IM68
<i>Nitella capillaris</i>	Aa2; Bb2	Bb3	W13; W17	M68
<i>Nitella flexilis</i>	A	Ba1; Ba2	W13; W17	F67; M63; M97
<i>Nitella hyalina</i>	Ba1	—	W17	M78; M77; M87
<i>Nitella mucronata</i>	—	(Potametea)	W18; W18sa	M98
<i>Nitella opaca</i>	Klasse	—	W13; W17	M57; M87
<i>Nitella syncarpa</i>	A	—	W13; W17	M67
<i>Nitella translucens</i>	Aa; Aa1	—	W12; W13	M63; M73
<i>Nitellopsis obtusa</i>	Ba1	Ba2	W17	M87; IM88
<i>Tolypella glomerata</i>	Ba; C; Ca1	—	bW10; W17	M97; IM68
<i>Tolypella intricata</i>	Bb	—	W13; W17	M37; M67
<i>Tolypella prolifera</i>	Bb3	—	W17; W18	M68

1. Ellenberg-getallen

R = Reaktionszahl

- 3 = Säurezeiger, uitsluitend in den neutralen Bereich
- 4 = tussen 3 en 5 staand
- 5 = Mäßigsäurezeiger, op sterk sauren wie op neutralen bis alkalischen Böden selten
- 6 = tussen 5 en 7 staand
- 7 = Schwachsäure- bis Schwachbasenzeiger, niemals auf stark sauren Böden
- 8 = tussen 7 en 9 staand, meest op Kalk weisend
- 9 = Basen- und Kalkzeiger.

N = Stickstoffzahl

- 1 = Stickstoffärmste Standorte anzeigend
- 2 = tussen 1 en 3 staand
- 3 = op Stickstoffarmen Standorte häufiger als op mittelmäßigen und nur ausnahmsweise auf reicheren Standorte
- 4 = tussen 3 en 5 staand
- 5 = mäßig stickstoffreiche Standorte anzeigend, op armen und reichen seltener
- 6 = tussen 5 en 7 staand
- 7 = an stickstoffreichen Standorten häufiger als op mittelmäßigen und nur ausnahmsweise auf ärmeren Standorten

S = Salzzahl

0 = nicht salzertragend

1 = salzertragend, meist auf salzarmen bis -freien Böden, gelegentlich aber auf etwas salzhaltigen Böden vorkommend (0–0.1% Cl⁻)

2 = oligohalin (I), öfter auf Böden mit sehr geringen Chloridgehalt (0.05–0.3% Cl⁻)

3 = β-mesohalin (II), meist auf Böden mit geringem Chloridgehalt (0.3–0.5% Cl⁻)

4 = α/β-mesohalin (II-III), meist auf Böden mit geringem bis mäßigem Chloridgehalt (0.5–0.7% Cl⁻)

5 = α-mesohalin (III), meist auf Böden mit mäßigem Chloridgehalt (0.7–0.9% Cl⁻)

Uit: H. Ellenberg, 1991. Zeigerwerte der Gefäßpflanzen Mitteleuropas. 3. Aufl. Scripta Geobotanica 18.

2. Atlasblokkfrequentieklasse – UFK

atlasblokken	atlasblokken
0 = 0	5 = 80 – 189
1 = 1 – 3	6 = 190 – 410
2 = 4 – 10	7 = 411 – 710
3 = 11 – 29	8 = 711 – 1210
4 = 30 – 79	9 = 1211 – maximum

Uit: R. van der Meijden, L. van Duuren, E. J. Weeda & C.L. Plate, 1991. Standaardlijst van de Nederlandse flora 1990. Gorteria 17: 75–127.

3. Floradistricten

L = Laagveendistrict

K = Kempens district

E = Estuariëndistrict

Z = Zuidlimburgs district

F = Fluviatiel district

V = Vlaams district

D = Drents district

R = Renodunaal district

S = Subcentreuroop district

W = Waddendistrict

G = Gelders district

Uit: E.J. Weeda, 1990. Over de plantengeografie van Nederland. In: R. van der Meijden, Heukels' Flora van Nederland, 21ste druk, Groningen: 16–24.

4. Ligging van Nederland ten opzichte van het areaal (Position of the Netherlands with regard to the area)⁷

c = centraal: Nederland ligt geheel binnen het areaal en niet aan de rand (central: the position of the Netherlands is completely inside the area and not at the border of the area).

s = subcentraal: Nederland ligt geheel binnen het areaal en min of meer aan de rand (subcentral: the position of the Netherlands is completely inside the area and more or less at the border).

m = marginaal: de grens van het gesloten areaal loopt door Nederland, of de vindplaatsen in Nederland liggen geheel buiten maar vlakbij (op niet meer dan 100 km van) het gesloten areaal (marginal: the border of the uninterrupted area runs through the Netherlands or the finds in the Netherlands are completely outside the uninterrupted area but at a distance of less than 100 km).

5. Europese verspreiding (European distribution)⁷

- N = Noord-Europa (North Europe)
W = West-Europa (West Europe)
M = Midden-Europa (Central Europe)
O = Oost-Europa (East Europe)
ZO = Zuidoost-Europa (South-East Europe)
Z = Zuid-Europa (South Europe)

Klassering (classification)

- = 0%	2 = 25 - 50%
+ = 0 - 5%	3 = 50 - 75%
1 = 5 - 25%	4 = 75 - 100%

6. Mondiale verspreiding (mondial distribution)

- FR = Florarijk (Flora Kingdom)
A = strikt holarctisch (strictly Holarctic)
B = hoofdverspreiding binnen Holarctis (main distribution inside Holarctic)
E = kosmopolitisch (cosmopolitan)
am = Noord-Amerika (North America)
cu = Europa (Europe)
az = Azië (Asia)

7. J.H.J. Schaminée, L. van Duuren & A.J. de Bakker, 1992. Europese en mondiale verspreiding van Nederlandse vaatplanten. *Gorteria* 18: 57-96.

8. Vegetatietypen (phytosociology)

Klasse		Charetea fragilis
Orde	A	Nitelletalia flexilis
Verbond	Aa	Nitellion flexilis
Associatie	Aa1	Nitelletum translucens
	Aa2	Nitelletum capillaris
Orde	B	Charetalia hispidae
Verbond	Ba	Charion fragilis
Associatie	Ba1	Nitellopsidum obtusae
	Ba2	Charetum hispidae
	Ba3	Charetum asperae
Verbond	Bb	Charion vulgaris
Associatie	Bb1	Charetum vulgaris
	Bb2	Lemno-Nitelletum capillaris
	Bb3	Tolypelletum proliferae
	Bb4	Charetum conniventis
Orde	C	Lamprothamnetalia papulosi
Verbond	Ca	Charion canescentis
Associatie	Ca1	Charetum canescentis

Uit: J.H.J. Schaminée, E.X. Maier & J.C. van Raam, 1988. Plantengemeenschappen van Nederland 3. Charetea fragilis (concept). Intern rapport RIN 88/80. Leersum.

9. Ecologische groepen (ecological groups)

- bW10 = watervegetatie in brak water
- W12 = watervegetatie in voedselarm zwak zuur water
- W13 = watervegetatie in voedselarm basisch water
- W17 = watervegetatie in matig voedselrijk water
- W18 = watervegetatie in zeer voedselrijk water
- W18sa = watervegetatie in zeer voedselrijk polysaproob water

Uit: J. Runhaar, C.L.G. Groen, R. van der Meijden & R.A.M. Stevers, 1987. Een nieuwe indeling in ecologische groepen binnen de Nederlandse flora. *Gorteria* 13: 277–359.

10. Ecotoop-typen (ecotope types)

(1, m, b: chloriniteit; F, M: stroming; 1e cijfer: grootte en diepte; 2e cijfer: trofie en zuurgraad.)

chloriniteit

- = zoet (<300 mg Cl/l)
- 1 = licht brak (200–1000 mg Cl/l)
- m = matig brak (800–3000 mg Cl/l)
- b = sterk brak (>3000 mg Cl/l)

stroming

- F = stromend (0,1–1,0 m/s)
- M = stilstaand (<0,2 m/s)

grootte/diepte/droogval

- 3 = klein, ondiep, droogvallend (small, shallow, drying up in summer)
- 4 = klein, diep (small, deep)
- 5 = groot, diep (large, deep)
- 6 = klein, ondiep (small, shallow)
- 7 = middelgroot, ondiep (rather large, shallow)
- 8 = groot, ondiep (large, shallow)
- 9 = grootte niet van belang, ondiep (small or large, shallow)

trofie/zuurgraad

- 2 = voedselarm, zwak zuur ($PO_4\text{-P} < 0.03$, $P\text{-t} < 0.05$, $N\text{-t} < 0.5$) ($4,5 < \text{pH} < 5,5$)
- 3 = voedselarm, niet zuur (id.) ($\text{pH} > 5,5$)
- 7 = matig voedselrijk ($PO_4\text{-P} 0.03\text{--}0.08$, $P\text{-t} 0.05\text{--}0.1$, $N\text{-t} 0.5\text{--}1.0$)
- 8 = voedselrijk ($PO_4\text{-P} > 0.08$, $P\text{-t} > 0.1$, $N\text{-t} > 1.0$)
- 9 = zeer voedselrijk ($PO_4\text{-P} > 0.1$, $P\text{-t} > 0.2$, $N\text{-t} > 1.5$)

Uit: P.F.M. Verdonshot, J. Runhaar, W.F. van der Hoek, C.F.M. de Bok & B.P.M. Specken, 1992. Aanzet tot een ecologische indeling van oppervlaktewateren in Nederland. RIN-rapport 92/1, CML report 78. IBN-DLO, Leersum.